

УДК 349.41

DOI: 10.15587/2523-4153.2026.352114

ІСТОРИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ У КОНТЕКСТІ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИХ СПІЛЬНОТАХ

Л. І. Купчення, П. Ю. Шведенко

A comprehensive historical and legal analysis of the formation and development of the agrarian labor relations' institute was conducted. For this purpose, special literature on the legal regulation of labor in the agricultural sphere was analyzed, it was proven that in different historical periods the organization of people's labor took place differently. Then the essence of labor organization and its features were clarified. The legal support of labor activity in Ukraine in the context of its membership in international communities, in particular the International Labor Organization, was also investigated. Since a person needs to consume high-quality and safe food products, anthropogenic impact on the environment is inevitable, but it is important to mitigate it through international agreements.

The expediency of simultaneous application of norms of agrarian, labor and international law to the regulation of labor organization in agriculture of Ukraine is argued. The content of the concept of "lease contract" is clarified, its types are given.

The scientific literature devoted to the issues of legal regulation of labor relations in agricultural cooperatives has been analyzed. It has been proven that there are important features of labor organization also in enterprises of other organizational and legal forms.

The content of individual legal documents of international communities in this sphere is clarified, such as the ILO Convention on Rural Workers' Organizations and Their Role in Economic and Social Development No. 141. The norms of the ILO Convention on Rural Workers' Organizations and Their Role in Economic and Social Development are presented, which reveal the content of the concept of "rural workers" and make a comparison with historical forms of labor organization in Ukraine. For this purpose, the historical aspect of labor organization is analyzed.

In addition to taking into account the law of the European Union and the law of the World Trade Organization, the current state of the European legal framework for digital labor platforms has been borne in mind, and separate norms regulate the issue of labor organization in agriculture.

The need to harmonize Ukrainian legislation with the law of international communities in terms of declaring and adhering to the principles, on which the organization of labor of rural workers is based, is highlighted in this article

Keywords: history of agrarian law, international communities, work organization, agriculture, WTO

How to cite:

Kupchenia, L., Shvedenko, P. (2026). Historical and legal aspects of work organization in agriculture in the context of Ukraine's membership in the international communities. ScienceRise: Juridical Science, 1 (33), 3–8. <http://doi.org/10.15587/2523-4153.2026.352114>

© The Author(s) 2026

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license

1. Вступ

Застосування праці у різних сферах людської діяльності має свою специфіку. Є вона й у сільському господарстві, адже тут обов'язково має враховуватись стан довкілля. З метою мінімізувати негативний вплив на природу в процесі її використання людиною, розроблено низку правових актів як в рамках національного права, так і міжнародного. Разом з тим усі ми потребуємо якісної та безпечної їжі, тому антропогенний вплив на природні ресурси неминучий. Так, аграрне право регламентує працю людини на землі в процесі виробництва сільськогосподарської продукції для її подальшої переробки та реалізації. Оскільки держави активно взаємодіють між собою, все більше на норми аграрного права впливає право міжнародних спільнот, таких як Європейський Союз (далі – ЄС) та Світова організація торгівлі (далі – СОТ). Разом з тим є норми трудового права, що регулюють відносини між роботодавцями та працівниками в процесі виконання останніми трудової функції. І так само є міжнародні документи, що стосуються впорядкування праці. Тож питання правового забезпечення організації праці в сільському господарстві доцільно дослідити не лише через призму аграрного права, а й трудового права та міжнародного права.

2. Літературний огляд

Статистичні дані за останні 5 років свідчать, що, незважаючи на вплив на аграрний сектор воєнних дій на українських землях, все ж таки сільськогосподарських підприємств більше відкривається, аніж закривається. Також намітилась тенденція до їх релокації з зони активних бойових дій в умовно безпечні регіони [1]. Наведені тенденції актуалізують питання оновлення правового забезпечення діяльності сільськогосподарських працівників в Україні. Необхідно переосмислити наявні підходи до організації праці в сільському господарстві з урахуванням сучасних реалій.

Правові питання впорядкування праці в аграрному секторі висвітлено в працях представників аграрно-правової науки, зокрема проаналізовано сутність та сформульовано визначення «організації праці», досліджено аграрне законодавство України, що регламентує трудові правовідносини в агросфері [2]. Разом з тим є суттєві відмінності аграрного та трудового права, що важливо врахувати в контексті теми цієї наукової розвідки. Наприклад, правове регулювання трудових відносин у сільськогосподарських кооперативах досліджене у публікації Т. С. Новака та В. О. Мельника, які проаналізували аграрне та трудове законодавство, а також наукову літературу з цього питання [3]. Однак, вказані дослідники звернули увагу лише на організацію праці в підприємствах кооперативного типу, хоча є й інші організаційно-правові форми ведення сільського господарства. Важливо також дослідити вплив на наше законодавство права міжнародних спільнот, таких як СОТ, членом якої Україна стала у 2008 році, що суттєво вплинуло на систему права України [4]. Разом з тим, нормами права СОТ міжнародне аграрне право не обмежується, тому нами додатково досліджено спеціальну літературу щодо європейської правової бази для цифрових платформ праці [5], де є норми стосовно організації праці у сільському господарстві. Також розглянуто оригінальні тексти конвенцій Міжнародної організації праці (далі – МОП) [6], у яких зафіксовано міжнародні стандарти праці.

Таким чином, питання правової регламентації трудових відносин загалом в підприємствах окремих організаційно-правових форм, досліджене у перелічених вище працях. Однак правове забезпечення власне організації праці у сільському господарстві у цілому, потребує комплексного порівняльно-правового аналізу з урахуванням впливу права міжнародних спільнот.

3. Мета та завдання дослідження

Метою цієї наукової праці є дослідження історичних та правових аспектів організації праці в сільському господарстві в контексті членства держави у міжнародних спільнотах.

Досягненню зазначеної мети посприє виконання таких завдань:

1. Обґрунтувати доцільність застосування норм трудового, аграрного та міжнародного права до правового забезпечення організації праці в сільському господарстві.
2. З'ясувати сутність організації праці та її особливості в агросфері.
3. Проаналізувати окремі джерела права міжнародних спільнот задля формулювання пропозицій щодо узгодження аграрного законодавства України з правом міжнародних спільнот.

4. Матеріали та методи

Дослідження здійснено з використанням таких загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання: історичний, догматичний, формально-логічний та порівняльно-правовий. Зокрема історичний метод дозволив проаналізувати еволюцію правового регулювання організації праці в сільському господарстві. Догматичний метод застосовано в процесі аналізу правових документів у царині організації праці. Формально-логічний метод дозволив уточнити сутність окремих понять, таких як організація праці, сільські працівники, міжнародні спільноти. Зрештою порівняльно-правовий метод дослідження дав можливість виявити спільні риси та відмінності в регулюванні організації праці на національному та міжнародному рівнях.

5. Результати дослідження та їх обговорення

В навчальній літературі слушно зазначено, що спільна праця повинна бути належним чином організована [2, с. 405]. У певні історичні періоди це здійснювалось по-різному. На теренах нашої держави з давніх часів намітилась диференціація суспільного укладу життя. Так, у XIII столітті внаслідок навали племен-кочівників відбулось закабалення широких мас селянського населення і з'явилися нові категорії залежного селянства: кріпаки (закабалені селяни), неповноправні члени общини, наймити, підсусідки, які змушені були через відсутність засобів виробництва виконувати різні повинності на користь багатих сусідів, дільники, яким залишалася лише частка виробленого ними продукту, полоненики та данники, чие правове становище зрозуміле з самих їх назв [7, с. 55]. Слід погодитись, що звучання наведених слів несе інформацію про особливості праці цих людей. Більше того, відображення їх сутності знаходимо у формах організації праці, що застосовувалися й пізніше.

Наприклад, на початку 2000-х років набув поширення орендний підряд. Його особливність полягала у тому, що, якщо за оренди орендар є вільним товаровиробником, який будує свої відносини з партнерами, керуючись лише міркуваннями економічного характеру, то в умовах орендного підряду зберігається його залежність від орендодавця, який встановлює не лише завдання на виробництво певної продукції, а й ціни, за якими їх купуватиме [2, с. 409]. Специфіка правового становища підрядно-орендних колективів у сільському господарстві полягала й у тому, що вони формувались на основі договірних відносин із сільськогосподарськими підприємствами і здійснювали свою практичну діяльність як структурні підрозділи останніх із певною господарською самостійністю [2, с. 414]. Поряд з орендним підрядом застосовувались і такі форми організації праці, як постійні виробничі бригади, ланки, механізовані загони з виконання спеціалізованих робіт [2, с. 407].

Нині виробництво сільськогосподарської продукції, її переробка та реалізація здійснюються не лише сільськогосподарськими підприємствами (де працюють наймані працівники), а й фермерськими господарствами (що поряд з найманою працею залучають членів родини до виробничої діяльності), сільськогосподарськими кооперативами (учасники яких також можуть трудитися в них), людьми, які спільно ведуть особисте селянське господарство (без створення юридичної особи). Очевидно, що норм трудового права недостатньо для врегулювання відносин між переліченими суб'єктами. Тому є підстави виділяти у системі аграрного права правовий інститут аграрних трудових відносин, що враховує специфіку агросфери. У аграрно-правовій літературі така позиція належно обґрунтована [3]. Зокрема окреслено предмет регулювання відповідного інституту, а організація праці визначається як впорядкування, приведення в систему трудової діяльності людей [2, с. 405].

Наведене свідчить, що форми організації праці історично мінливі і обумовлюються змінами у суспільних відносинах. Тому доцільно виділити основні принципи, що, як відомо, залишаються відносно сталими. Виділяють такі принципи організації праці:

- 1) загальності;
- 2) оплати праці відповідно до її кількості та якості;
- 3) правильного поєднання громадських та особистих інтересів;
- 4) матеріальної зацікавленості працівників;
- 5) охорони праці;
- 6) свідомої трудової дисципліни;
- 7) планомірного використання трудових ресурсів;
- 8) товариського співробітництва та взаємодопомоги;
- 9) творчого характеру праці;
- 10) активної участі колективу трудящих в управлінні виробництвом;
- 11) можливості поєднання праці й навчання;
- 12) матеріальної забезпеченості за непрацездатності та в старості [2, с. 406].

Слід відмітити, що зазначені принципи відображаються не лише у національному законодавстві, а й у нормах міжнародного права. Для доведення цього твердження, проаналізуємо правові документи МОП. Так, у Конвенції МОП про організації сільських працівників та їхню роль в економічному і соціальному розвитку № 141 (вона включає преамбулу і 14 статей) згадується про захист працівників від будь-яких дискримінаційних дій; забезпечення постійного та ефективного поліпшення умов праці та життя селян; заохочення працівників до об'єднання у захисні організації; активного впливу селян на проведення аграрних реформ [8]. Дійсно, захист від дискримінації, зокрема за ознакою національності, статі, віку, так само, як і сприяння участі селян в різного роду об'єднаннях та нормотворчості заради врахування їх виробничого досвіду, є надзвичайно важливим. Поряд із стабільним покращенням умов життя, перелічені напрацювання міжнародної спільноти, мають бути відображені в аграрному законодавстві України.

Принагідно слід відмітити, що в проаналізованій вище Конвенції до сільських працівників відносять осіб, зайнятих в сільських районах на сільськогосподарських роботах, в ремеслах або в суміжних професіях, незалежно від того, чи є вона особою, що працює за наймом, за свій рахунок, як орендар, дольник, дрібний землевласник [8]. Тобто й у міжнародних документах фігурують такі категорії селян, про яких ми зазначали у історичному розрізі, зокрема дольники.

Наостанок, слід пояснити, що це дослідження базувалось, в основному, на аналізі англійських джерел, тому виникали певні обмеження у сприйнятті офіційних текстів правових документів іноземною мовою. Перспективи вбачаємо у застосуванні знань у сфері філології й перекладу, що посприє правильному розумінню правових документів міжнародних організацій. З огляду на тему цієї статті, в ній не враховано питання трансформації тих тенденцій розвитку міжнародного трудового права, що виникли під впливом COVID-19 [9] і набули подальшого розвитку внаслідок світової економічної кризи постковідного періоду [10] та інших глобальних загроз, що комплексно проаналізовані українськими вченими у спеціальній аграрно-правовій літературі [11], заслуговують на глибоке ґрунтовне дослідження та врахування у наступних наукових розвідках.

6. Висновки

Проаналізувавши історичні та правові аспекти організації праці в Україні у контексті членства в міжнародних організаціях, ми дійшли наступних висновків:

1. До аграрних трудових відносин у сфері організації праці в Україні варто застосовувати норми трудового, аграрного та міжнародного права.
2. Організація праці в агросфері, тобто приведення її в єдину систему, базується на сталих принципах та у різні історичні періоди мала особливості.
3. Принципи організації праці, закріплені в українському законодавстві, не повною мірою враховують міжнародні підходи, що, в свою чергу, свідчить про потребу у оновленні національного законодавства.

Конфлікт інтересів

Автори декларують, що не мають конфлікту інтересів стосовно даного дослідження, в тому числі фінансового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження проводилося без фінансової підтримки.

Доступність даних

Рукопис не має пов'язаних даних.

Використання засобів штучного інтелекту

Автори підтверджують, що не використовували технології штучного інтелекту при створенні представленої роботи.

Подяки

Вкотре вдячні редакції журналу «ScienceRise: Juridical Science» за якісне супроводження публікації результатів нашого дослідження у складний час збройної агресії РФ проти України.

Внесок авторів

Купчення Лідія Іванівна: концептуалізація, методологія, написання – підготовка чернетки, адміністрування проєкту; **Шведенко Павло Юрійович:** перевірка, формальний аналіз, нагляд, написання – рецензування та редагування, залучення фінансування.

Література

1. Динаміка відкриття аграрних підприємств в Україні. Дослідження Опендатабот. Дія.Бізнес. Available at: <https://business.diia.gov.ua/news/dynamika-vidkryttia-ahrarykh-pidpryemstv-v-ukraini>
2. Янчук, В. З., Андрейцев, В. І., Василюк, С. Ф. (2000). Аграрне право України. Київ, 720.
3. Новак, Т. С., Мельник, В. О. (2020) До питання правового регулювання трудових відносин у сільськогосподарських кооперативах. Право. Людина. Довкілля, 11 (3), 86–95. <https://doi.org/10.31548/law2020.03.010>
4. World Trade Organization. Members and Observers. Available at: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm
5. De Stefano, V. Aloisi, A. (2018) European legal framework for “digital labour platforms”. JRC Publications Repository. Available at: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC112243>
6. International Labour Standards. Available at: <https://www.ilo.org/international-labour-standards>
7. Гончаренко, В. Д., Єрмолаєв, В. М., Рум'янцев, В. О. (2013). Історія держави і права України. Харків, 704.
8. Convention sur les organisations de travailleurs ruraux, 1975. Available at: https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_fr/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID%2CP12100_LANG_CODE:312286%2Cen
9. Yaroshenko, O. M., Lutsenko, O. Ye., Karaulna, N. V., Sokolov, V. M., Zubrytskyu, M. I. (2023). Modern trends in labor law: a comparative analysis of the EU and Ukraine. International Journal of Legal Information, 51 (2), 138–149. <https://doi.org/10.1017/jli.2023.28>
10. Yaroshenko, O. M., Harashchuk, V. M., Moskalenko, O. V., Melnychuk, N. O., Burniagina, Y. M. (2021). The Impact of the Global Financial Crisis on the Legal Regulation of Labor Migration. Studies of Applied Economics, 39 (9). <https://doi.org/10.25115/eea.v39i9.5692>

11. Курман, Т., Статівка, А. (2023) Аграрне законодавство України: сучасний стан і перспективи розвитку в умовах глобальних загроз. Вісник Національної академії правових наук України, 30 (3), 280–297. Available at: [https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/30\(3\)_2023-280-297.pdf](https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/30(3)_2023-280-297.pdf)

Received 29.01.2026

Received in revised form 17.02.2026

Accepted 24.02.2026

Published 31.03.2026

Лідія Іванівна Купченя*, кандидат юридичних наук, доцент, кафедра підприємництва і права, Полтавський державний аграрний університет, вул. Сковороди, 1/3, м. Полтава, Україна, 36003

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4504-8158>

Павло Юрійович Шведенко, кандидат юридичних наук, кафедра підприємництва і права, Полтавський державний аграрний університет, вул. Сковороди, 1/3, м. Полтава, Україна, 36003

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4170-0148>

*Corresponding author: Lidia Kupchenia, e-mail: lidia.kupchenia@pdau.edu.ua